

Конспект лекції на тему: «Договір позики. Кредитний договір. Договір банківського вкладу (депозиту)».

План:

1. Поняття та правова характеристика договору позики.
2. Оспорювання договору позики.
3. Поняття та правова характеристика кредитного договору.
4. Співвідношення договору позики та кредитного договору.

Особливості суб'єктного складу правовідносин позики та кредиту.

5. Проценти за кредитним договором та порядок їх зміни.
6. Комерційний кредит.
7. Поняття та правова характеристика договору банківського вкладу.

Види банківських вкладів.

8. Банківська таємниця.

Договір позики належить до зобов'язань, спрямованих на передачу майна, і посідає самостійне місце в системі цивільно-правових інститутів. Це зумовлено правовою природою договору позики, його призначенням та притаманними йому ознаками. Договір позики є загальною моделлю, на основі якої будується регулювання всіх кредитних відносин у цивільному обороті. Позика є однією з цивільно-правових форм кредитування.

Серед *нормативно-правових актів*, якими регулюється надання фінансових послуг в Україні можна назвати: Закони «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III, «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV, «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III, «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 р. № 1734-VIII, «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР, тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 1046 ЦК України за *договором позики* одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові)

грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості.

На сьогодні в науковій правовій літературі немає єдиної позиції щодо *місця позикових правовідносин у системі цивільних договорів*. Як відомо, загально визнаним критерієм формування системи цивільно-правових договорів у науковій юридичній літературі є спрямованість зобов'язання на результат, який прагнуть досягти учасники. Відомий цивіліст М. І. Брагінський, класифікуючи зобов'язання за спрямованістю правового результату, поділяє їх на чотири групи: ті, що спрямовані на передачу майна, виконання робіт, надання послуг та створення різних утворень. У межах цієї класифікації автор відносить позикові зобов'язання до групи зобов'язань із передачі майна. Таким чином, автор об'єднує зобов'язання позики, майнового найму (оренди) та позички. Очевидно, що наведена класифікація не враховує специфіки позикового зобов'язання, оскільки в її межах ототожнюються правовідносини позики та майнового найму. Натомість, слід зазначити, що за договорами найму (оренди) та позички особа передає майно у тимчасове використання, при цьому наймач не має права розпорядження переданим йому майном, і, після спливу встановленого строку, зобов'язується повернути таке майно з урахуванням його природного зношення. Що стосується позикових правовідносин, то позикодавець передає позичальнику гроші або речі, визначені родовими ознаками, у власність. У межах відповідного зобов'язання позичальник має право розпоряджатися предметом позики в повному обсязі, а із закінченням строку договору, зобов'язаний повернути позикодавцю таку саму кількість наданих йому грошей, або речей того ж роду і якості.

І. Б. Новицький та Л. А. Лунц поділяли договірні зобов'язання за властивостями предмета на родові та індивідуальні (конкретні). У родових зобов'язаннях об'єктом є речі, визначені родовими ознаками, а в індивідуальних – конкретні, визначені речі, наділені особливими

індивідуальними ознаками. Така класифікація має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки саме від наділення об'єкта зобов'язання родовими або індивідуальними ознаками залежить спосіб його виконання. Так, втрата грошей або речі, визначеної родовими ознаками не є підставою звільнення боржника від відповідальності виконання зобов'язання в натурі. Це характерно і для позикового зобов'язання. І навпаки, втрата або пошкодження індивідуально-визначеного майна звільняє боржника від виконання зобов'язання, у такому випадку він зобов'язується відшкодувати кредиторів збитки.

Іноді пропонується виділяти розрахункові та кредитні правовідносини в окрему групу зобов'язань, особливими ознаками якої є участь спеціального суб'єкта — фінансової установи (банку чи іншої особи) та грошовий характер зобов'язання. До цієї групи відносять і позикове зобов'язання. Але крім зазначених ознак важко знайти інші спільні риси між кредитними та розрахунковими відносинами. До того ж участь суб'єкта фінансової діяльності та грошовий характер не завжди мають місце в позикових зобов'язаннях (наприклад, у договорі позики речей). Отже, враховуючи не універсальність своєї класифікації, автор у своїх подальших дослідженнях сам пропонує виокремлювати в цій групі кредитні та розрахункові відносини.

Є. О. Суханов зазначає, що кредитні зобов'язання займають самостійне місце в системі договірних зобов'язань. Правник пропонує об'єднати їх в одну групу із правовідносинами, що виникають на підставі договорів страхування, банківського рахунка, банківського вкладу, розрахункових відносин, як групу зобов'язань із надання фінансових послуг. Надання позичальнику визначеної кількості коштів або замінних речей містить у собі елемент послуги з боку позикодавця, яка у кредитному договорі набуває фінансового характеру, утім, це не є домінуючим у позикових зобов'язаннях. Саме тому у науковій юридичній літературі висловлюється думка, що на відміну від власне кредитних зобов'язань, останні не можна поєднувати в одній групі із зобов'язаннями, що виникають із договорів банківського

рахунка, банківського вкладу, страхування, в яких надання фінансових послуг є основною ознакою таких правовідносин.

Правова природа та місце договору позики в цивільному праві обумовлені тим, що він виконує функцію типового кредитного зобов'язання для всіх форм кредитування, якщо це не суперечить суті цих зобов'язань. Кредитне зобов'язання — це правовідношення, в якому один учасник цивільного обороту передає іншому кошти за умови повернення їхнього еквіваленту і, як правило, сплати винагороди. Але термін «кредитні правовідносини» є економічним поняттям, що юридично може оформлюватись у вигляді договору позики, кредиту, факторингу та ін. Усі ці договори є підставою виникнення позикового зобов'язання. Тому цивільно-правові норми, що регулюють договір позики, поширюються на «вторинні» позикові відносини за умови, якщо інше не передбачено законодавством, яке регулює окрему форму кредитування. Зазначені відносини будуються як цивільні правовідносини за договором позики або за іншими правовими формами кредитних відносин, що виступають підставами для виникнення позикових зобов'язань.

За своїми *юридичними ознаками* договір позики є реальним, оскільки відповідно до 2 ч. 1 ст. 1046 ЦК є укладеним з моменту передання грошей або інших речей, визначених родовими ознаками. Імперативне закріплення в цивільному законодавстві конструкції реального договору позики вимагає вирішення проблеми "безгрошових" позик, що часто зустрічається, яка полягає в тому, що при укладенні таких позика взагалі не надавалася або передавалася в меншому розмірі. З метою захисту позичальника від недобросовісних позикодавців була розроблена процедура оспорювання договору позики за "безгрошовістю". Згідно зі ст. 1051 ЦК позичальник має право оспорити договір позики на тій підставі, що грошові кошти або речі насправді не були одержані ним від позикодавця або були одержані в меншій кількості, ніж встановлено договором. Якщо договір позики має бути укладений у письмовій формі, рішення суду не може ґрунтуватися на

свідченнях свідків для підтвердження того, що гроші або речі насправді не були одержані позичальником від позикодавця або були одержані в меншій кількості, ніж встановлено договором. Заперечення однією із сторін факту вчинення правочину або оспорювання окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами аудіо - відеозапису та іншими доказами, крім свідчень свідків. Проте свідчення свідків будуть кваліфіковані як допустимий засіб доказування лише у випадку, коли договір позики був укладений під впливом обману, насильства, зловмисної домовленості представника позичальника з позикодавцем або під впливом тяжкої обставини (абз. 2 ч. 1 ст. 1051 ЦК). Якщо безгрошовість позики буде доведено, то договір буде визнаний неукладеним. При доведеності факту передання позики в меншому розмірі, ніж це вказано в договорі, останній вважається укладеним на меншу (доведену) суму.

Договір позики є одностороннім, оскільки, укладаючи договір, лише одна сторона – позичальник зобов'язується до здійснення дії (до повернення позики), а інша сторона – позикодавець, стає кредитором, набуваючи тільки право вимоги.

Також досліджуваний правочин може бути відплатним або безвідплатним. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1048 ЦК позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Таким чином, за загальним правилом договір позики є відплатним. Проте аналізований договір може бути безвідплатним якщо це передбачено договором або законом. Відповідно до ч. 2 ст. 1048 ЦК договір позики вважається безпроцентним, якщо: 1) він укладений між фізичними особами на суму, яка не перевищує п'ятдесятикратного розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян, і не пов'язаний із здійсненням підприємницької діяльності хоча б однією із сторін; 2) позичальникові передані речі, визначені родовими ознаками. Правило, що міститься в ч. 2 ст. 1048 ЦК по своєму характеру є імперативним, а перелік, що міститься в ній – закритим.

Предметом договору позики є гроші (у тому числі іноземна валюта) і речі, визначені родовими ознаками, тобто речі, що мають ознаки, властиві всім речам того ж роду, та вимірюються числом, вагою, мірою (ч. 2 ст. 184 ЦК України).

Строк договору позики (повернення позики) встановлюється за домовленістю сторін і зазначається в договорі. За загальним правилом, строк визначається календарною датою. Якщо договором не встановлено строк повернення позики або цей строк визначений моментом пред'явлення вимоги, позика має бути повернена позичальником протягом тридцяти днів від дня пред'явлення позикодавцем вимоги про це, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 1049 ЦК України).

У ч. 2 ст. 1049 ЦК України встановлюється можливість повернення позики достроково. Це правило стосується безпроцентної позики, якщо інше не встановлено договором. Можливість дострокового виконання договору позики вирішується, насамперед, з урахуванням інтересів позикодавця. Дострокове повернення позики, що надана за договором процентної позики (відплатним договором), за загальним правилом, є неприпустимим. тому що позикодавець втратить відсотки, що мали б бути сплачені йому відповідно до домовленості, досягнутої з позичальником під час укладення договору. Але сторони можуть передбачити в договорі дострокове повернення боргу і за договором процентної позики.

Момент виконання позичальником своїх зобов'язань та момент повернення позики визначаються залежно від того, що є предметом позики. У ч. 3 ст. 1049 ЦК України зазначено, що позика вважається повернутою в момент передання позикодавцеві речей, визначених родовими ознаками. У разі, якщо предметом позики є речі, що потребують, наприклад, транспортування, то момент передання визначається в договорі і ним може бути, зокрема, завантаження речей на транспорт позикодавця. Якщо предметом позики є грошові кошти, то позика вважається повернутою в

момент передання позикодавцеві грошової суми або її зарахування на банківський рахунок позикодавця.

Договір позики укладається в *письмовій формі*, якщо його сума не менше як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, - незалежно від суми (ч. 1 ст. 1047 ЦК України). В усіх інших випадках договір позики може бути укладений в усній формі.

Договір позики може бути укладений як шляхом складання єдиного документа, що підписується сторонами договору, так і іншими способами, що передбачені ст. 207 ЦК України. На підтвердження укладення договору позики та його умов може бути надана розписка позичальника або інший документ, засоби аудіо-, відеозапису (ч. 1 ст. 218 ЦК України) тощо, які посвідчують передання йому позикодавцем визначеної грошової суми або визначеної кількості речей.

З метою стимулювання позичальника до належного виконання своїх договірних обов'язків і для отримання додаткових гарантій їх здійснення сторонами можуть бути передбачені додаткові способи забезпечення виконання зобов'язання. При цьому можуть бути вибрані будь-які з перерахованих у гл. 49 ЦК різновиди способів забезпечення виконання зобов'язання, як і ті, що в ній не передбачені (наприклад, договір страхування). У разі невиконання позичальником обов'язків, встановлених договором позики, щодо забезпечення повернення позики, а також у разі втрати забезпечення виконання зобов'язання або погіршення його умов за обставин, за які позикодавець не несе відповідальності, позикодавець має право вимагати від позичальника дострокового повернення позики та сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК, якщо інше не встановлено договором.

Універсальність конструкції договору позики виявляється також в тому, що грошовий борг, що входить до змісту інших зобов'язань, може бути

трансформований у позикове зобов'язання. У даному випадку необхідно говорити про новацію боргу в позикове зобов'язання. Відповідно до ст. 1053 ЦК за домовленістю сторін борг, що виник із договорів купівлі-продажу, найму майна або з іншої підстави, може бути замінений позиковим зобов'язанням. Заміна боргу позиковим зобов'язанням провадиться з додержанням вимог ЦК про новацію і здійснюється у формі, встановленій для договору позики.

У зв'язку з тим, що в позиковому правовідношенні обов'язки покладені лише на позичальника, то і порушити договір може лише він. Наслідки порушення позичальником договору залежать від його предмета. У випадку коли договір позики є грошовим зобов'язанням, якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до ст. 625 ЦК, якою передбачено, що "боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом". Крім того, якщо був порушений відплатний договір позики, то не слід забувати про обов'язок позичальника сплатити позикодавцеві проценти від суми позики (ч. 1 ст. 1048 ЦК), які за своєю природою є ціною договору. Проценти від суми позики (ціна договору) та проценти за безпідставне користування чужими грошовими коштами нараховуються на суму боргу та стягуються шляхом їх складання (кумулятивно). За загальним правилом нарахування "процентів відповідальності" на "проценти - ціну позики" не відбувається, але може бути передбачено спеціальною домовленістю сторін або законом.

Згідно з ч. 1 ст. 1050 ЦК, якщо позичальник своєчасно не повернув речі, визначені родовими ознаками, він зобов'язаний сплатити неустойку відповідно до статей 549-552 ЦК, яка нараховується від дня, коли речі мали бути повернуті, до дня їх фактичного повернення позикодавцеві, незалежно від сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК². Неустойка

є спеціальною формою цивільно-правової відповідальності, тому в даному випадку неустойка, предметом якої будуть речі, визначені родовими ознаками, підлягає стягненню лише у випадку, якщо вона передбачена, а її розмір визначений договором або законом (ч. 1 ст. 548, ч. 2 ст. 551 ЦК).

Якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то відповідно до ч. 2 ст. 1050 ЦК у разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК У статті 1048 ЦК передбачено проценти, що сплачуються позичальником за відплатними договорами позики, які є ціною договору. Тому в разі пред'явлення позикодавцем вимоги про дострокове повернення частини позики, що залишилася, проценти сплачуються лише за час фактичного існування позикових відносин, тобто до дня повернення позики.

Кредитний договір

Згідно зі ст. 1054 ЦК за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Етимологія сучасного значення слова «кредит» походить від латинського *credere* – позика, давати в борг, вірити, довіряти. Терміни, що використовувались для позначення кредитних відносин можна знайти ще в ранніх пам'ятках староукраїнської писемності. Самостійне значення категорія «кредит», як передача в борг матеріальних цінностей, що відрізняється від правовідносин позики, набуває з XVII століття.

Розглядаючи історію кредитного договору, відомий цивіліст Г. Ф. Шершеневич писав, що він «виріс» з договорів позики і зберігання. На початку виникнення і розвитку кредитних відносин для їх правового

оформлення банками використовувався традиційний договір позики, який за своєю правовою характеристикою розглядався як реальний та односторонній. Утім, забезпеченню реалізації поставленої «кредитної» мети, набагато більше відповідав «ускладнений» правочин, внаслідок якого виникало двостороннє зобов'язання контрагентів, зокрема, обов'язок банку видати суму позики.

У науковій юридичній літературі неоднозначно розглядається питання стосовно співвідношення договорів позики і кредиту. Так, одні правники розглядають кредитний правочин, як вид договору позики, інші наполягають на його самостійності. Наявність великої кількості протилежних позицій щодо співвідношення кредитних та позикових зобов'язань обумовлена схожістю економічної сутності договорів позики і кредиту позики, та, відповідно, схожістю їхнього правового режиму. Так, наприклад, виділяються три загальні ознаки, що об'єднують договори позики та кредиту. По-перше, обидва договори опосередковують перехід права власності від однієї особи (позикодавця, кредитора) до іншої (позичальника). По-друге, вони являють собою правочини, змістом яких є повернення отриманого позичальником капіталу. І по-третє, такі правовідносини носять триваючий характер. Утім аналізуючи цивільно-правові норми, присвячені регулюванню досліджуваних інститутів, можна виділити ознаки, що відрізняють вказані правочини. Насамперед вони відрізняються за суб'єктним складом – суб'єктами договору позики можуть бути будь-які учасники цивільних відносин – фізичні чи юридичні особи, якщо ж мова йде про кредитні правовідносини, кредитором може бути тільки банк або інша фінансова установа. Кредитний договір завжди має відплатний характер, натомість договір позики може бути як відплатним так і безвідплатним. На відміну від договору позики, предметом кредитного договору можуть бути тільки грошові кошти, відповідно не можуть бути гроші або речі, визначені родовими ознаками. Договір позики може укладатись як в усній так і в письмовій формах, кредитні правовідносини оформлюються тільки письмово. На відміну від договору позики, який за своєю правовою

характеристикою є реальним, кредитний договір вважається консенсуальним правочином.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що договори позики та кредиту є самостійними цивілістичними договірними конструкціями. Параграф 1 глави 71 ЦК України регламентує відносини, зміст яких загалом зводиться до встановлення обов'язку позичальника повернути позикодавцю суму позики або відповідної кількості речей. Другий параграф цієї ж глави присвячений регулюванню відносин, що здебільшого полягають у встановленні обов'язку кредитора надати відповідну суму грошових коштів позичальнику. Таким чином, змістом позикового зобов'язання є діяльність, рух якої спрямовується від позичальника до позикодавця. Кредит же становить собою зобов'язання за яким кредитор зобов'язується надати грошові кошти позичальнику, а позичальник має право вимагати від кредитора здійснення такої передачі у розмірі та на умовах, передбачених договором. Іншими словами у цьому випадку відповідна дія спрямовується від кредитора до позичальника.

За юридичними ознаками кредитний договір має консенсуальний характер, є двостороннім, оплатним. У разі встановлення кредитодавцем умов кредитного договору у формулярах або інших стандартних формах, коли позичальник не вправі запропонувати свої умови договору, а лише може приєднатись до запропонованого договору в цілому, кредитний договір набуває рис договору приєднання (ст. 634 ЦК).

Суб'єктний склад кредитного договору визначений законом. Сторонами кредитного договору є кредитодавець – банк або інша фінансова установа і позичальник – фізична або юридична особа, що одержує кошти для підприємницьких або споживчих цілей.

Кредитний договір під страхом його нікчемності має укладатися в письмовій формі незалежно від суб'єктного складу або суми кредиту (ст. 1055 ЦК). Письмова форма кредитного договору відповідає загальним

вимогам, встановленим для письмової форми цивільно-правового договору (статті 207, 639 ЦК).

Істотними умовами кредитного договору є предмет, строк повернення та його ціна (розмір процентів).

Предметом кредитного договору є грошові кошти (кредит) у національній або іноземній валюті, які можуть надаватись позичальнику в готівковій або безготівковій формі. Обов'язковою кількісною характеристикою предмета кредитного договору є його розмір, тобто сума грошових коштів, які, на умовах укладеного договору, кредитодавець зобов'язується надати позичальникові.

Строк повернення кредиту, або строк користування ним, як його істотна умова, визначається за погодженням сторін і зазначається у кредитному договорі. За строками користування банківські кредити поділяються на: короткострокові – до одного року; середньострокові – до трьох років; довгострокові – понад три роки (ч. 2 ст. 347 Господарського кодексу України (надалі – ГК)). Безпосередньо зі строком повернення кредиту (користування ним) пов'язана його ціна, яка встановлюється у формі процентів за кредит. Крім обов'язкового встановлення процентів у кредитному договорі також може бути передбачена (необов'язково) комісійна винагорода за одержання кредиту, яка сплачується, як правило, одноразово при видачі кредиту. Встановлення банками плати за користування кредитними коштами у вигляді лише комісійних не допускається.

Характерною, проте не обов'язковою умовою кредитного договору є цільовий характер використання кредиту позичальником, яка донедавна поряд із забезпеченістю, поверненням, строковістю та платністю була однією з основних засад кредитування. На сьогодні банки вправі видавати кредити без зазначення в договорі конкретної мети використання позичальником кредитних коштів. Банк також має право видавати бланкові (незабезпечені)

кредити за умов додержання економічних нормативів. Сторони за взаємним погодженням можуть визначити й інші умови кредитного договору.

Права та обов'язки сторін кредитного договору в цілому збігаються з правами та обов'язками за договором позики; але особливістю кредитного договору є те, що кредитор та позичальник мають можливість в односторонньому порядку відмовитися від надання або одержання кредиту (ст. 1056 ЦК України).

Комерційні банки можуть надавати кредити всім суб'єктам незалежно від їх статусу, форм власності та правових форм забезпечення своєчасного повернення кредиту та сплати процентів за користування кредитом. Разом з тим кредитор має право відмовитися від надання позичальникові передбаченого договором кредиту частково або в повному обсязі у разі порушення процедури визнання позичальника банкрутом або за наявності інших обставин, які явно свідчать про те, що наданий позичальникові кредит своєчасно не буде повернений.

У свою чергу, і позичальник має право відмовитися від одержання кредиту частково або в повному обсязі, повідомивши про це кредитора до встановленого договором строку його надання без будь-якої аргументації, якщо інше не встановлено договором або законом.

Договір банківського вкладу (депозиту).

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (ч. 1 ст. 1068 ЦК).

За своєю правовою характеристикою договір банківського вкладу є реальним, одностороннім, відплатним. У разі укладення договору банківського вкладу з фізичною особою, він є публічним договором.

Договір банківського вкладу відповідно до чинного законодавства є самостійним цивільно-правовим договором, але внаслідок своєї специфіки до відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунка, якщо інше не встановлено главою 71 ЦК або не впливає із суті договору банківського вкладу.

Сторонами договору банківського вкладу є банк та вкладник. Банком відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» є юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, а також відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Крім банків залучати грошові кошти можуть також інші фінансові установи.

Вкладником може бути будь-яка юридична чи фізична особа, в тому числі і неповнолітня, яка здійснила розміщення вкладу на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах. Відповідно до ст. 32 ЦК фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) вправі самостійно укладати договір банківського вкладу та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я. Грошовими коштами, що внесені повністю або частково іншими особами у фінансову установу на її ім'я, неповнолітня особа може розпоряджатися за згодою органу опіки та піклування та батьків (усиновлювачів) або піклувальника.

Статтею 1063 ЦК передбачено можливість укладення договору банківського вкладу та внесення вкладу на користь третьої особи. У даному випадку банк, приймаючи грошову суму від однієї особи, зобов'язується виплатити її та проценти на неї (дохід в іншій формі) іншій особі, яка не має вкладного рахунку у цьому банку.

Договір банківського вкладу укладається у письмовій формі (ч. 1 ст. 1059 ЦК). Письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо залучення банком вкладів юридичних і фізичних осіб підтверджується: договором банківського рахунку; договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки; договором банківського вкладу з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення вкладу і відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Єдиною істотною умовою договору банківського вкладу є його предмет. Предметом договору банківського вкладу є гроші (вклад). Вклад може бути гривневий або валютний. Вклади поділяють на такі два види: на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) і на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад).

Договором може бути передбачено внесення грошової суми на інших умовах її повернення (ст. 1060 ЦК України).

Незалежно від виду вкладу банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника. Виняток становлять вклади, зроблені юридичними особами на інших умовах повернення, що встановлені договором. Умова договору про відмову від права на одержання вкладу на першу вимогу є нікчемною.

Право на отримання суми депозиту (вкладу) належить не тільки вкладнику, але і його правонаступникам.

У випадку, якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу зі спливом строку, встановленого договором банківського вкладу або повернення суми вкладу, внесеного на інших умовах повернення, після настання визначених договором обставин, такий договір вважається

продовженим (пролонгованим) на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором (ч. 4 ст. 1060 ЦК України).

Банк набуває на цей вклад право власності, а вкладник втрачає право власності на грошові кошти, що передані банку, і набуває право вимоги до банку про повернення грошової суми і процентів на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу.

Кошти, помилково зараховані на рахунок вкладника, підлягають поверненню відповідно до ст. 388 ЦК України (у порядку витребування майна від добросовісного набувача).

Проценти на суму вкладу вкладнику виплачуються в розмірі, встановленому договором банківського вкладу (ч. 1 ст. 1061 ЦК України). Якщо договором не встановлений розмір процентів, банк зобов'язаний виплачувати проценти в розмірі облікової ставки Національного банку України.

Банк має право змінити розмір процентів, які виплачуються на вклади на вимогу, якщо інше не встановлено договором. У разі зменшення банком розміру процентів новий розмір процентів застосовується до вкладів, внесених до повідомлення вкладників про зменшення процентів, зі спливом одного місяця з моменту відповідного повідомлення, якщо інше не встановлено договором.

Встановлений договором розмір процентів на строковий вклад або на вклад, внесений на умовах його повернення у разі настання визначених договором обставин, не може бути в односторонньому порядку зменшений банком, якщо інше не встановлено законом. При цьому відповідно до ч. 4 ст. 1061 ЦК України умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів на строковий вклад в односторонньому порядку є нікчемною.

Проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу в банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав.

Проценти на банківський вклад виплачуються вкладникові на його вимогу зі спливом кожного кварталу окремо від суми вкладу, а не витребувані в цей строк проценти збільшують суму вкладу, на яку нараховуються проценти, якщо інше не встановлено договором. У разі повернення вкладу виплачуються всі нараховані до цього моменту проценти (частини 5, 6 ст. 1061 ЦК України).

Якщо вклад (грошова сума) за договором банківського вкладу повертається вкладникові на його вимогу до спливу строку або до настання інших обставин, визначених договором, проценти за цим вкладом виплачуються в розмірі процентів закладами на вимогу, якщо договором не встановлений більш високий процент (ч. 3 ст. 1060 ЦК України).